

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ І ТВОРЧИХ ПРОЕКТІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-НЕФІЛОЛОГІВ

У статті здійснено спробу розкрити зміст поняття "проект" у площині проблеми формування мовнокомунікативної особистості майбутнього вчителя. Автор доводить, що інформаційно-дослідницькі і творчі проекти оптимізують процес українськомовного навчання і самонавчання студентів. Як приклад, запропоновано інструкції до проектів "Моя телепередача" (гурток "Тележурналісти") та "Жива і нежива природа в українському фольклорі" (для другого курсу природничого факультету, курс "Українська мова за професійним спрямуванням"). Знайшли розвиток ідеї інтерактивного навчання української мови майбутніх учителів-нефілологів, адаптованого до сучасних вимог вищої освіти (у тому числі імітаційного моделювання ситуацій професійного спілкування).

Проблемам проектної діяльності присвячено чимало наукових праць минулого та сучасних досліджень (Ф. Бегьюлі, Н. Белоусова, Г. Ващенко, І. Дмитревська, Дж. Дьюї, У. Кільпатрик, С. Кримський, Р. Кузьмінов, Т. Мантула, А. Моїсєєв, Н. Нікокошева, Л. Осипова, Є. Осьмінін, С. Пілюгіна, Є. Полат, О. Пометун, Н. Прокопєєва, Н. Солодюк, Л. Філімонюк, У. Чартерс, С. Шацький та ін.). "Метод, що передбачає певну сукупність навчально-виробничих прийомів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних дій учнів з обов'язковою презентацією цих результатів. Метод проектів як педагогічна технологія – це технологія, яка включає до себе сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за самою своєю суттю", – так окреслює специфіку роботи над проектами М. Кадемія [1]. **Актуальність** впровадження проектних технологій у навчальний процес зумовлена вимогами вищої школи до формування творчої особистості майбутнього вчителя-професіонала, здатного адаптуватися до інноваційних змін в освітньому просторі. Креативність, властива високому рівню мовнокомунікативної професійної компетентності, найкраще виявляється під час роботи студентів над різними типами проектів з української мови. **Метою статті** є дослідження ефективності інформаційно-дослідницьких і творчих проектів у процесі українськомовного навчання і самонавчання студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних вишів.

Студентський **проект** – це кінцевий оригінальний продукт інтерактивної проектної діяльності майбутніх фахівців як креативних особистостей. Зазначимо, що викладач є координатором, консультантом проекту: він пропонує низку проблем, одна з яких стає основою проектної діяльності студентів, консультує учасників проекту у позанавчальний час, є організатором публічного захисту (творчого звіту) проектів.

Проектна технологія, як і будь-яка технологія, складається із взаємопов'язаних компонентів, таких як:

- Мотиваційний (актуальна проблема, мета, завдання проекту, практична значущість очікуваного продукту).
- Змістовий (зміст і обсяг інформації, необхідної для опрацювання і засвоєння учасниками проекту).
- Організаційно-виконавчий (функції учасників проекту, етапи і способи проектної діяльності, форми і засоби одержання і презентації кінцевого продукту проектної діяльності).
- Аналітичний (способи аналізу і самоаналізу (рефлексії) результатів проектної діяльності).

З-поміж численних класифікацій проектів зупинимося докладніше на такій характеристиці, як **вид діяльності**, за якою усі проекти поділяють на **дослідницькі, творчі, інформаційні, прикладні, практично-організаційні, комбіновані**. На нашу думку, інформаційно-дослідницькі і творчі проекти заслуговують на окрему увагу.

Інформаційні проекти на заняттях з української мови передбачають здебільшого репродуктивно-продуктивну діяльність учасників – збирання, систематизацію та усне відтворення інформації, важливої як для формування фахової компетентності, так і для розширення обсягу знань з української мови, умінь і навичок володіння її ресурсами в усному публічному мовленні. Інформаційні проекти для студентів-нефілологів можуть бути індивідуальними і колективними, найчастіше міжпредметними. Перевага інформаційних проектів над іншими видами полягає у тому, що працювати над ними під силу студентам низького рівня сформованості мовнокомунікативної професійної компетентності. Кінцевим продуктом інформаційних проектів, окрім презентації, може бути стіннівка, оформлений стенд для кабінету, наприклад, на тему: "Десять найвидатніших фізиків в історії людства", "Жива і нежива природа в українському фольклорі", "Цікава хімія: на допомогу студенту-практиканту", "Дослідження з психолінгвістики: науково-інформаційний бюлетень" та ін.

Дослідницькі проекти, як зазначає Т. Мантула, максимально наближені до ґрунтовних наукових досліджень, оскільки передбачають наявність таких складових, як: висвітлення актуальності проблеми, визначення об'єкту та предмету дослідження, висунування мети та гіпотези, чітке структурування, статистичну обробку та узагальнення результатів дослідження, формулювання висновків, окреслення перспектив подальшого дослідження проблеми [2]. Кінцевим продуктом дослідницьких проектів з української мови є, наприклад, стаття до збірника студентських наукових праць (одноосібна або у співавторстві). Дослідницькі проекти з проблем розвитку наукової мови, етикету професійного вербального спілкування, молодіжного сленгу, захищені студентами молодших курсів на заняттях з української мови, готують майбутніх учителів-нефілологів до написання та публічного захисту курсових та кваліфікаційних робіт (проектів) із фахових дисциплін на старших курсах.

Колективні дослідницькі проекти потребують диференційованого підходу до учасників при розподілі завдань на різних етапах роботи. Керівник проекту (студент з високим рівнем креативності) за допомогою викладача добирає для кожного учасника проекту посильний вид діяльності, враховуючи, безперечно, перспективи професійного саморозвитку студентів.

Творчі проекти на заняттях з української мови характеризуються деякою спонтанністю дій учасників у процесі реалізації первинного задуму: учасники проекту вносять до сценарію корективи, виявляючи при цьому творчі здібності (іноді приховані). Різновидом творчих проектів варто вважати рольові (ігрові проекти), оскільки мистецтво перевтілення, яке демонструють студенти на презентації рольових проектів, є виявом творчості. На нашу думку, підсумковим етапом творчого проекту є публічний звіт про проведення заходу, який запропоновано підготувати керівникові проекту: у ньому міститься самоаналіз проектної діяльності учасників колективу, робляться висновки, окреслюються перспективи подальшої діяльності студентів. Прикладами творчих проектів є театралізоване дійство "Жіночі постаті в українській драматургії", конкурс декламаторів "Поезія – це завжди неповторність", проект "Моя телепередача" із застосуванням медіа-технологій та ін. Зазначимо, що під час роботи над проектом нерідко застосовуються різні види діяльності студентів, що дає підстави виділяти як окремі типи комбіновані проекти (наприклад, інформаційно-дослідницькі, інформаційно-творчі та ін.).

Навчально-методичне забезпечення викладання українськомовних дисциплін на нефілологічних факультетах педагогічних вишів (а також гурткової роботи) доцільно доповнити матеріалами, що містять рекомендації щодо виконання проектів. Наведемо приклади.

Інструкція до проекту, рекомендованого для використання в процесі вивчення курсу "Українська мова (за професійним спрямуванням)" на нефілологічних факультетах педагогічних університетів

Назва проекту: "Жива і нежива природа в українському фольклорі".

Учасники проекту: академічна група студентів другого курсу природничого факультету педагогічного університету.

Координатор-консультант проекту: викладач курсу "Українська мова (за професійним спрямуванням)".

Керівник проекту: студент групи.

Тип проекту: колективний, комбінований, інформаційно-дослідницький, міжпредметний, внутрішній, короткостроковий.

Мета проекту: актуалізувати фахові знання студентів про живу і неживу природу; поглибити знання про жанри усної народної творчості, про українську фразеологію; дослідити виразальні особливості слів – назв реалій живої і неживої природи – у текстах українського фольклору; поповнити активний словник студентів прислів'ями і приказками.

Кінцевий інтелектуальний продукт проекту: стаття у збірнику матеріалів названого семінару; дидактичні матеріали до портфоліо майбутнього вчителя біології.

Презентація результатів колективної роботи: виступ керівника проекту на практичному занятті з української мови, а після оцінювання результатів та внесення відповідних коректив – на студентсько-викладацькому науково-методичному семінарі.

Рекомендовані інформаційні джерела: статті у друкованих фахових журналах, мовознавча та літературознавча література, збірки українських прислів'їв і приказок, матеріали сайтів, розміщених в Інтернеті, шкільні підручники і методичні посібники з біології, лексикографічні джерела, рекомендації щодо оформлення наукової статті у фаховому виданні.

Програма проектної діяльності колективу студентів.

Підготовчо-мотиваційний етап та етап планування. На першому практичному занятті з курсу "Українська мова (за професійним спрямуванням)" з Темі 3 ("Стили сучасної української літературної мови у професійному спілкуванні", Змістовий модуль 1) викладач-координатор оголошує тему і мету проекту, повідомляє про завдання студентів на кожному з етапів проектної діяльності, пропонує перелік інформаційних джерел для опрацювання та призначає керівника проекту, який розподіляє функції між студентами групи. На цей етап відводиться 15 хвилин аудиторного часу.

Етапи вибору рішення та виконання проекту. У позанавчальний час студенти індивідуально опрацюють джерела з теми, колективно заповнюють таблиці: "Назви живої і неживої природи", "Прислів'я про природу", "Приказки про природу", "Загадки про природу", "Народні прикмети". Колективно обговорюється проблема використання систематизованої інформації у роботі вчителя біології. Вносяться пропозиції щодо структури і змісту інформаційного виступу керівника проекту.

Етапи оформлення кінцевого продукту, аналізу і самоаналізу проектної діяльності. У позанавчальний час студенти колективно редагують (можлива участь координатора) повний текст виступу керівника проекту і текст наукової статті за результатами проекту; готуються матеріали для мультимедійної презентації проекту.

Етап захисту та оцінювання результатів проекту. Проходить на другому практичному занятті з курсу "Українська мова (за професійним спрямуванням) з Тем 3 ("Стилї сучасної української літературної мови у професійному спілкуванні", Змістовий модуль 1). Викладач-координатор запрошує на захист проекту експертів: викладачів природничих дисциплін, шкільного учителя біології, колеґ-філологів. На цьому етапі відбувається обговорення продукту проектної діяльності студентів: експерти ставлять запитання, аналізують зміст науково-інформаційного матеріалу, висловлюють зауваження, пропозиції, окреслюють перспективи подальшої роботи над проблемою проекту.

Програма експертного оцінювання результатів проекту.

Критерії оцінювання проектної діяльності студентів: 1. Відповідність змісту роботи темі і проблемі, підпорядкованість діяльності студентів кінцевій меті проекту. 2. Кількість і якість опрацювання інформаційних джерел, вміння узагальнити і систематизувати інформацію. 3. Рівномірний розподіл функцій між усіма членами колективу, сумлінність у виконанні індивідуальних завдань, креативність студентів. 4. Якість оформлення кінцевого продукту проекту: додержання загальних вимог до мовного та технічного оформлення тексту наукової статті; доцільне використання мультимедійних засобів для проведення презентації; додержання вимог до публічного виступу під час захисту проекту. 5. Спрямованість кінцевого продукту на подальше використання у роботі.

Рівень діяльності учасників проекту: високий, належний, достатній, низький.

Оцінка діяльності: 90-100 балів (відмінно, А); 82-89 балів (дуже добре, В); 74-81 бал (добре, С); 64-73 бали (задовільно, D); 60-63 бали (достатньо, E); 0-60 балів (незадовільно, F, FX).

Зведена оцінка проектної діяльності студентів (виставляється всім учасникам проекту). Це середнє арифметичне від суми оцінок по кожному з критеріїв.

Творчий проект "Моя телепередача" для студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів (гурток "Тележурналісти")

Мета проекту: забезпечити практичне, професійно спрямоване використання студентами теоретичних знань про мову сучасних ЗМІ і медіатехнології у процесі навчання і самонавчання української мови.

Обладнання: відеокамера, DVD-програвач, телевізор (мультимедійний проектор), реквізити для відеозйомки.

Інструкція до роботи над проектом

ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП. На цьому етапі окреслюється коло учасників проекту, розподіляються обов'язки, "ролі": "керівник телепроекту", "автор телесценарію", "телеоператор", "гості програми", "кореспондент (автор інформації з місця події)", "оглядач (автор інформаційного огляду подій)", "диктор", "редактор телепередачі".

Оберіть проблему, яка буде основою Вашої телепередачі (або її епізоду):

- Сучасні дослідження у галузі фізики (хімії, біології, психології, педагогіки, історії, математики, інформатики тощо) і розвиток шкільної освіти в Україні.
- Народна етнопедогогіка: виховання словом в українській родині.
- "Заговори – і я пізнаю тебе" (Сократ) – про культуру мовного спілкування.
- Молодь у світовому комунікаційному просторі.
- Слово на захист книги.

Назвіть Вашу телепередачу: назва повинна бути влучною і стислою, гарно сприйматися на слух та запам'ятовуватися.

На підготовчому етапі проекту студентам корисно переглянути зразки – кращі українські телепередачі:

"Свобода Слова", "Факти", "Факти тижня з Оксаною Соколовою", "Добрі новини" ICTV, "Вікна-новини" СТБ, "Гордість країни" Новий канал та ін.

1. Сплануйте місце, час і зміст телесюжету. Відеозйомка проходить на міській вулиці, в науково-дослідній лабораторії, в університеті, у школі, на телестудії, у бібліотеці, в музеї, у сільському клубі тощо. Місце сюжету визначає його відеоряд. Окресліть коло учасників зйомки, наприклад: "телекореспондент", відомі учителі, літератори, науковці, представники молодіжних організацій, працівники бібліотеки, музею тощо. Зазначимо, що гостями програми можуть бути реальні особи.

2. Напишіть сценарій Вашої телепередачі (або її окремого сюжету), попередньо обравши її вид і структурні одиниці:

• *інформаційна оглядова* – розповідь кореспондента, репортаж оглядача (прямоефірний / монтований, подієвий / сюжетний), коментар до сюжету; *інформаційно-аналітична оглядова програма* – дискусія за "круглим столом";

- *ток-шоу* – соціально-політичне, розважальне;
- навчальна, пізнавальна, культурологічна, соціальна передача (наприклад, урок-телепередача).

Доберіть інформаційні матеріали, необхідні для створення теледискурсу (відомості з мережі Інтернет, друкованих джерел, здобуті під час безпосереднього спілкування з фахівцями тощо).

3. Відредагуйте сценарій телепередачі (або її окремого сюжету).

ЕТАП РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ. ВІДЕОЗАПИС. На цьому етапі готуються необхідні реквізити, відеоряд. Учасники відеозапису перевіряють свій зовнішній вигляд, встановлюється оптимальний для відеозйомки режим освітлення, "телеоператор" визначає головні та другорядні об'єкти зйомки. "Редактор" і герої передачі з'ясовують спеціальні жести за кадром: "запис припинено", "час розмови вичерпано" та ін.

Під час відеозйомки "редактор" слідкує за культурою мовлення та етикою спілкування учасників. "Кореспондент" не повинен виказувати упереджене ставлення до героїв.

Під час перегляду відеозапису "редактор" та "знімальна група" аналізують матеріали на предмет якості зйомки та відповідності поставленим на підготовчому етапі завданням проекту.

ЕТАП ОПРИЛЮДНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОЕКТУ, АНАЛІЗУ І САМОАНАЛІЗУ. Гуртківці пропонують переглянути телепередачу (або її фрагмент) на лекційних або практичних заняттях з курсів української мови (за професійним спрямуванням), основ культури і техніки мовлення, основ красномовства. Студенти оцінюють проект за такими критеріями:

- актуальність телепередачі;
- сюжетна цілісність та інформаційна насиченість;
- майстерність "редактора" та "оператора" телепередачі;
- комунікативні якості мовлення "кореспондента" та героїв телепередачі (або її фрагменту).

Викладене вище дає підстави стверджувати, що використання творчих та інформаційно-дослідницьких групових і монопроектів під час вивчення української мови є перспективним, оскільки сприяє формуванню у студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів інтегрованої особистісної якості – креативності, яка є необхідною умовою творчої мовнокомунікативної діяльності учителя-професіонала.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кадемія М. Ю. Використання активних форм навчання у підготовці кваліфікованих робітників [Електронний ресурс]: матер. IX Міжнар. наук.-практ. конф. ["Гуманізм та освіта"], (10–12 червня 2008 року) / М. Ю. Кадемія. – Режим доступу : <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed>.
2. Мантула Т. І. Проектна технологія : теорія і практика / Тетяна Іванівна Мантула. – Кіровоград : ТОВ "ПОЛІМЕД-Сервіс", 2008. – 150 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kademiia M. Yu. Vykorystannia aktyvnykh form navchannia u pidgotovtsi kvalifikovanykh robotnykiv [The Usage of Active Educational Forms While Teaching Qualified Workers] [Elektronnyi resurs]: mater. IX Mizhnar. nauk.-prakt. konf. ["Gumanism ta osvita], (10–12 chervnia 2008 roku) / M. Yu. Kademiia. – Rezym dostupu : <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed>.
2. Mantula T. I. Proektna tekhnologiia : teoriia i praktyka [Project Technology : Theory and Practice] / Tetiana Ivanivna Mantula. – Kirovograd : TOV "POLIMED-SERVIS", 2008. – 150 s.

Матеріал надійшов до редакції 30.11. 2011 р.

Климова Е. Я. Использование информационно-исследовательских и творческих проектов по украинскому языку в процессе обучения будущих учителей-филологов

В статье осуществлена попытка раскрыть содержание понятия "проект" в контексте проблемы формирования коммуникативно-языковой личности будущего учителя. Автор доказывает, что информационно-исследовательские и творческие проекты оптимизируют процесс обучения и самообучения студентов украинскому языку. В качестве примера предложено инструкции к проектам "Моя телепередача" (кружок "Тележурналисты") и "Живая и неживая природа в украинском фольклоре" (для второго курса естественного факультета, курс "Украинский язык профессиональной ориентации"). Получили дальнейшее развитие идеи интерактивного обучения украинскому языку будущих учителей-филологов, адаптированного к современным требованиям высшего образования (в том числе имитационного моделирования ситуаций профессионального общения).

Klymova K. Ya. The Usage of Informational and Creative Research Projects in the Ukrainian Language in the Course of Teaching Prospective Non-Philology Students.

The article highlights the "project" term content from the perspective of forming the language and communicative personality among the prospective teachers. The author proves that informational and creative research projects optimize the process of teaching Ukrainian, as well as, students' independent work. The author proposes instructions for such projects as "My TV Programme" ("TV Journalism" group) and "Animated and Non-Animated Nature in Ukrainian Folklore" (for the sophomores of Nature studies faculty, discipline "The Ukrainian Language, Professionally Oriented"). The ideas supported and developed the concern interactive teaching of Ukrainian for non-philology teaches, adapted for modern requirements of higher education (i.e. imitative modeling of the situations of professional pedagogical communication).